

APLICAREA LEGII RURALE DIN 1864 ÎN JUDEȚUL BUZĂU

de DIMITRIE GH. IONESCU

Cercetări mai noi întreprinse în ultimii ani prezintă baza juridică a legii rurale din 1864 confuză și contradictorie¹, iar latura ei socială drept o contopire a intereselor burgheziei și moșierimii².

În miezul problemei se pare că nu stă numai țesătura încilcită sau interesele de clasă exprimate în lege, ci și o altă latură: aplicarea ei pe teren care dezvăluie, o dată cu ciuntirea uneori pînă la rădăcină a drepturilor și așa destul de limitate ale clăcașilor, *moravurile odioase ale claselor stăpînitoare*.

Dacă, teoretic, ar fi trebuit să primească pămînt toți cei care pres-taseră claca în condițiile așezămîntului din 1851³, practic împroprietă-riții prin lege au fost, în parte, expropriați, la adăpostul legii, tocmai de cei rînduiți s-o aplice.

Paginile care urmează înfățișează, parțial, conflictele ivite atunci, pe teren, între moșierimea buzoiană interesată de a-și menține stăpînirea neștirbită asupra domeniilor și țărănimea (clăcași și neclăcași)⁴ în lupta pentru pămînt și zugrăvesc creșterea tensiunii sociale în perioada împroprietăririi prin aceste părți ale țării.

*

¹ H. S t a h l , *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești.*, vol. I, București, 1958, p. 31—32.

² I. A d a m și N. M a r c u , *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agri-cultura Romîniei*, vol. I, București, 1956, p. 137.

³ Așezămîntul din 1851 modifica art. 138—146 al Regulamentului Organic: zi-lele de clacă, convertibile — la voia proprietarului — în bani, se ridică la 22, dijma în produse: 1/10, clăcașul (simplu chirias) se putea muta numai dacă și-a achitat toate datoriile; moșierul (proprietar deplin) îl putea izgoni oricînd; legea fixa echivalentul în muncă al unei zile de clacă și introducea biletele de clacă (textul integral la D . C . S t u r z a - S c h e e a n u . *Acte și legiuiri referitoare la chestia țărănească*, București, 1907, p. 892—903). „Barbu Știrbei a urmărit” — zice N. Iorga — „să descătușeze pe țaran de legiuirile meșteșugite din trecut și, după aceasta să-l așeze liber între perspectiva morții de foame și neîndurata tocmeală a celui alt factor liber al muncii ogoarelor, proprietarul” (*Viața și domnia lui Barbu D. Știrbei*, în An. Acad. Rom., s. II, t. XXVII, p. 3).

⁴ Limitînd cu atîta exclusivitate categoria clăcașilor, legea lăsa pe din afară nu-meroși țărani fără pămînt, ocupați, totuși, în agricultură: argații, păzitorii de vite, pîn-darii, izgoniții recent de pe moșii, nevîrstnicii, plecații la oaste sau în căutarea unei alte îndeletniciri, văduvele fără copii, bolnavii, acei care îmbinau unele meșteșuguri cu muncile agricole, micii moșneni nediferențiați prea mult de clăcași (textul legii în *Codul general al Romîniei*, vol. II. București, 1903, p. 1396—1407).

În oraşul Buzău, prin secularizarea averilor bisericeşti din 1863, statul devine proprietarul moşiei „Vatra Episcopiei“. Alcătuită în secolele XVI¹—XVIII din pământ domnesc, boieresc şi al ţirgului, moşia ajunge să cuprindă toată partea nord-vestică a oraşului, adică înconjurul episcopiei cu satul Frăşinet, precum şi tot teritoriul dintre episcopie şi ţirg².

La început, lângă ţăranii şi ţirgoveţii, aflaţi din vechime cu locuinţele în acest spaţiu, sint aşezate în septembrie 1525 câteva sălaşe de ţigani³ şi „un popor din partae de sus a judeţului“⁴, adusă să muncească la morile episcopiei; apoi, în secolele următoare, episcopia, în goană după forţă de muncă, atrage şi alţi ţărani ca posluşnici⁵, ruptaşi⁶, curteni (în înţelesul de rîndaşi)⁶ şi, mai târziu, embaticari sau cu speciale învoieli⁷.

În aceste condiţii ia fiinţă pe o proprietate care nu aparţinea oraşului, dar care era aşezată în nemijlocita lui apropiere, un cartier nou, denumit pe la sfîrşitul secolului al XVII-lea *Mahalaua Episcopiei*⁸, la început comună rurală, apoi în 1848 anexată urbei⁹.

Populaţia, după originea socială şi muncile pe care le îndeplineşte, era formată în mare parte din ţigani, folosiţi la treburile domestice în incinta şi grădinile episcopiei, din ţărani, meşteşugari, patentari, salariaţi etc., aflaţi în relaţii de producţie foarte variate cu episcopia: robi, clăcaşi, embaticari, cu speciale învoieli etc.

În ce priveşte clăcaşii, pe măsură ce ne apropiem de începuturile orinduirii capitaliste, episcopia nu mai cultivă terenul arabil cu mîna de lucru aservită, recurgînd la sistemul arendărilor¹⁰; drept urmare, raporturile de dependenţă dintre proprietar şi foştii clăcaşi, trăind din alte indeletniciri, se exprimă acum prin plata unei sume anuale echivalentă muncii ce ar fi trebuit prestată în zilele obligatorii de clacă¹¹.

Situaţia la 14 august 1864 era deci următoarea: statul, nu oraşul, preluase recent din mîinile episcopiei o proprietate pe care se ridicase un întreg cartier compus din aproape 200 de familii, apăsate încă de înrobitoarele sarcini feudale (claca convertită în bani, embaticul, monopolul circiumilor şi băcăniilor, speciale învoieli, dijme pentru izlaz, fineţe etc.)¹²

¹ Actul prin care se pun bazele acestei moşii datează din 1572, cînd Mircea Alexandru Voievod dăruieşte episcopiei 43,5 pogoane „ca să-i fie ocină şi loc cu vii în jurul episcopiei“ (*Doc. priv. ist. Rom.*, B, sec. XVI, t. IV, p. 65).

² Pentru limita sud-estică a moşiei „Vatra Episcopiei“ în 1864, vezi planul delimitării (Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis).

³ *Doc. priv. ist. Rom.*, B., sec. XVI, t. I, p. 190—191. În 1739 erau 20 de sălaşe („Ingerul“, an XI, nr. 6—7, p. 525), în 1899 — 67 sălaşe cu 271 de suflete („Bis. orb. rom.“, an LII, nr. 1—2, p. 23).

⁴ Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, ms. 171, f. 27 v. 28.

⁵ Ibidem, ms. 173, f. 430.

⁶ Ibidem, ms. 172, f. 354.

⁷ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 196/1870, f. 2 şi 7.

⁸ Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, ms. 173, f. 430 v.

⁹ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 196/1870, f. 12.

¹⁰ Arendaşia, una din formele incipiente ale pătrunderii relaţiilor capitaliste în agricultură, apare pe moşiile episcopiei de Buzău imediat după 1821 (Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, ms. 174, f. 106 v.).

¹¹ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 196/1870, f. 6.

¹² Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. Agr., 1864, mapa 378 bis, actul de delimitare.

Apariția legii rurale, într-o vreme în care însăși economia orașului se afla în plină transformare, a stîrnit, în chip firesc, dorințele acestor locuitori de a trăi și munci ca oameni liberi, dar prilejul a trezit și lăcomia altora de a folosi împrejurările în scopul acaparării unor întinderi de pămînt la care nu erau prin nimic îndreptățiți.

La cererile repetate ale locuitorilor, în primăvara anului 1866, comisia însărcinată cu stabilirea numărului și categoriilor de clăcași în plasa Sărata își începe lucrările în oraș, cu toate că avocatul statului îi contestase în prealabil competența, deoarece, susținea el, moșia, nefiind rurală, nu intră în prevederile legii.

Cu dezlegarea plășii, au fost invitați toți cei care se credeau îndrituiți la împrumut, ca să-și dovedească calitatea de clăcaș, prezentînd biletele „pentru claca ce au făcut în anul 1864”¹.

După modul în care s-au desfășurat lucrările comisiei, rezultatele consfințite în procesul-verbal, încheiat în ziua de 10 mai 1866, sînt de-a dreptul uluitoare: din numărul total (167) al celor care, avînd anumite drepturi de folosință, primesc loc de casă și grădină (400 st.²), șase — socotiți pâlmași — apar înscrși pe tabel cu cîte 4 pogoane și 15 prăjini; motivul: „au avut în posesiune locuri de hrană împrejmuite și au răfuit 22 zile ca clăcași cu brațele”². Aceștia erau: Nae Stănescu, primarul orașului; Radu Serianu, directorul episcopiei³; Ion Costinescu, șeful serviciului statistic al districtului Buzău⁴; Dumitru Băltăceanu, secretarul consistoriului eparhial; Petre Rădulescu, negustor, și Andrei Orbu-leasa, grădinar⁵.

Cum era și de așteptat, Comitetul permanent al Consiliului județean, sesizat, respinge în noiembrie același an incidentul de incompetență ridicat de avocatul public, aprobă lucrările comisiei, menținînd pe Nae Stănescu pe tabel pentru că „își dovedise calitatea de clăcaș în 1862, după care dată, fiind arendaș, nu-și mai putea elibera sieși bilete de clacă”⁶. Un singur membru, C. Gheorghescu, din patru cîți alcătuiau comitetul, dîndu-și seama că legea fusese eludată cu bună-știință, refuză să semneze procesul-verbal și, într-un „post-scriptum”, atacă sub semnătură proprie încheierea comitetului ca ilegală și abuzivă, deoarece:

a) nici unuia dintre cei trecuți pe tabel, scrie el, nu i se poate atribui calitatea de clăcaș (în înțelesul legii), întrucît toate biletele pentru răfuirea clăcii, prezentate comisiei, n-au fost bilete de clacă potrivit legii din 1851, ci „niște chitanțe pentru desfacerea unor dări”;

¹ Arh. St. Buc., Min. Agr. Ref. Agr. 1864, mapa 378 bis, dos. plășii Sărata, f. 4—5.

² Ibidem, f. 5.

³ În 1857 figura pe lista proprietarilor de moșii de pe valea Slănicului cu 143 ha (*Doc. priv. Unirea Principatelor*, vol. I, București, 1960, p. 410).

⁴ Poseda o moșioară în Mînzălești-Buzău, semna pentru prefect și era secretarul Comitetului permanent județean (Arh. St. Buc., Min. Agr., Delimitări rurale, dos. 556/1864, f. 42, și dos. 581/1864, f. 15).

⁵ În 1887 e dat în judecată de Iancu Garoflide, arendașul moșiei Vatra Episcopiei, fiind acuzat că ocupă o întindere mai mare decît aceea din actul delimitativ (Arh. St. Buc., Delimitări rurale, dos. 567/1864, f. 211 și 219).

⁶ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 196/1870, f. 7.

b) clasificarea în două categorii (6 cu brațele și 161 numai cu loc de casă și grădină) nu se justifică, de vreme ce biletele tuturor, nefiind în conformitate cu legea din 1851, nu exprimă relații de clacă;

c) potrivit aceleiași legi, orice clăcaș trebuia să locuiască pe moșia respectivă; ori, adaugă el, e foarte ușor de dovedit că unii dintre cei de pe tabel locuiesc în alte părți ale orașului;

d) în sfârșit, observă Gheorghescu, unii fac parte din tagma călugărească, alții sînt holței sau însurați de curind, muncesc cu plată, deci nu sînt clăcași. Concluzia: toți cei 167 de locuitori, avînd pe moșie numai locuri înfundate, cu „speciale învoieli“, se pot încadra exclusiv în prevederile art. 5 din lege, cu drept la loc de casă¹.

Nu am citat cuvînt cu cuvînt această opinie separată, dar neregulile săvirșite de comisie cu ocazia întocmirii listelor, denunțate de un membru al comitetului, nu trezesc nici o îndoială. Argumentarea este logică, fiindcă se întemeiază pe date concrete raportate la prevederile legii.

Critica lui Gheorghescu, lipsită de virulență, nu se ridică însă peste o anumită poziție convențională. Frazele lui nu acuză direct pe cei care comiteau abuzuri, cu atît mai mult cu cît aceasta, după cum se va vedea, n-a fost singura modalitate de a se călca legea rurală din 1864 în orașul Buzău. Din această cauză, protestul lui rămîne izolat și, în lumea de atunci care nu arată nici un respect față de lege, se dovedește ineficace. Nici Curtea de apel din București, în fața căreia avocatul public dovedește ilegalitatea admiterii „celor 6“ la pogoane ce vor fi speculate, păgubind statul cu mii de galbeni², chemată să se pronunțe în recurs, după tergiversări prelungite ani de zile nu schimbă nimic³.

Abia în 1877, datorită presiunii exercitate de orășeni se dispune „delimitarea pe teren conform tabelii din 1866“⁴.

O rectificare se face în anul următor, 1878, dar tot în favoarea celor 6, cărora li se mai atribuie cîte 400 st.² pentru locuri de casă, luați din suprafața destinată inițial celor 8 locuitori cu speciale învoieli, reduși în felul acesta numai la locurile de casă⁵.

Constatarea de mai sus relevă o altă cale, nesemnaltă de Gheorghescu, dar folosită de comisie în scopul introducerii pe tabel, cu loc de casă și grădină, a altor neîndreptățiți.

În legătură cu aceasta nu se poate contesta proveniența umilă a multora dintre beneficiarii mărunți ai împrumutării din 1864 cu loc de casă și grădină în orașul Buzău (după nume, mulți sînt dintre foștii robi, 22 de văduve, birjari, vizitii, curelari, zidari, fierari, lăcătuși,

¹ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 196/1870, f. 10.

² Arh. St. Buc., Min. Agr., Delimitări, dos. 567/1864, f. 2.

³ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 196/1870, f. 14.

⁴ Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, actul de delimitare.

⁵ Ibidem, actul de delimitare și procesul-verbal din 31 august 1878. În fapt, delimitarilor din 1877 și 1878 le-au urmat anchete, procese și alte delimitări cerute de împrumutării care nici în 1884 nu-și primiseră în întregime suprafețele (Arh. St. Buc., Min. Agr., Delimitări, dos. 567/1864, f. 143, 153, 168, 174, 211 și 219).

spoitori, jimblari, bucătari) însă pe același tabel „s-au strecurat“ și dintre cei cu un stufos arbore genealogic în spate : casa Vernescu, casa Berindei, casa Dîmboviceanu, casa Sibiceanu, casa Pătîrlăgeanu, Borănescu etc.¹. Tot printre cei înscrși formal în liste pentru un teren pe care nu-l folosesc se mai pot cita cîțiva avînd locuințe departe de oraș : popa Mihai în comuna Pleșcoi, Ion Curelescu în orașul Focșani, călugărul Atanasie la un schit din județ².

În felul acesta, cei rînduiți cu aplicarea legii rurale în orașul Buzău sînt cei dinții care o calcă pentru a se putea chivernisi.

*

În județ, rolul principal în aplicarea pe teren a legii rurale revenea comisiilor de plasă, cum le denumește art. 24 din lege³. Acestea ei se cerea să stabilească numărul și categoriile clăcașilor fiecărei moșii, suprafața cuvenită, precum și suma datorată moșierilor drept despăgubiri.

Componența comisiilor, în condițiile existente atunci, nu era însă de natură să le asigure o doză de responsabilitate și un spor de independență în activitatea pe care erau chemate s-o desfășoare. Delegatul proprietarilor și delegatul fiscului se aflau împreună pe aceeași poziție de clasă, de pe care nu se distanța, uneori, prea mult nici delegatul consiliilor comunale. Ales și el adesea dintre moșneni⁴, nefiind deci un clăcaș neaoș, era înclinat mai curînd să sprijine marea proprietate împotriva căreia era îndreptată legea.

La cele șase comisii de plasă care au funcționat atunci în județul Buzău, se întilnește un singur clăcaș : este vorba de Manta Țircă, de fel din comuna Smeieni, delegat al consiliilor comunale din plasa Cîmpul.

Pe de altă parte, hotărîrile comisiilor putînd fi apelate de ambele părți la Comitetul permanent al Consiliului județean și apoi la Curtea de apel — instanțe alcătuite din reprezentanți ai claselor avute —, apărarea intereselor clăcașilor rămînea în vînt.

Pe aceste temeuri, rînduite cu tîlc, își desfășoară activitatea inegală comisiile.

Despre modul în care au acționat se poate afirma că unele au pus, cel puțin formal, mai mult interes, în timp ce altele s-au menținut la un nivel destul de scăzut. Sare repede în ochi la ce s-au mărginit lucrările comisiei din plaiul Pîrscov : completarea tabelelor A, fără nici o încheiere scrisă, numai cu o scurtă certificare a totalurilor cifrice⁵ ; în schimb, în plaiul Slănic, redactarea îngrijită a proceselor-verbale, cu expuneri dezvoltate în care problemele analizate sînt cîntărite pînă la amănunt, a constituit, după cum se observă, o sarcină de răspundere⁶. Pe o linie de mijloc se mențin lucrările comisiilor din plășile Cîmpul,

¹ Arh. St. Buzău, Primăria Buzău, dos. 186/1870, f. 7—9.

² Arh. St. Buc., Delimitări, dos. 567/1864, f. 3.

³ *Codul general al Romîniei*, p. 1401.

⁴ La plasa Sărata — N. Ivănescu, la pl. Tohani — C. Gheorghescu, la pl. Slănic — C.N. Berhă, la pl. Pîrscov — Radu Ștefan și la pl. Buzău D. Ghica.

⁵ Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, dos. Pîrscov

⁶ Ibidem, dos. pl. Slănic.

Sărata și Tohani, de la care avem doar scurte procese-verbale pentru fiecare moșie ¹.

Ca o constatare reieșind din lectura atentă a cuprinsului tuturor proceselor-verbale subliniem ușurința cu care comisiile acceptă, la insistențele moșierilor sau arendașilor, modificări în tabele, anulînd propriile constatări făcute anterior. De pildă, în ziua de 7 martie 1865, comisia plaiului Buzău înregistrează pe moșia Chirilești (com. Mlăjet) a lui Costache Sibiceanu: un clăcaș cu 4 boi, 4 cu cîte 2 boi și 9 cu brațele. Intervenind moșierul, comisia nu exclude pe țărani de la împroprietărire, cum pretinde el, dar, sub pretext că moșia face parte din cele „strîmte”, atribuie celui cu 4 boi numai 5 pogoane, celor cu 2 boi cîte 3 pogoane, iar pâlmașilor cîte 2 pogoane ². Sibiceanu, avînd întinse relații — în 1848 reprezentase moșierimea buzoiană în comisia proprietății —, obține de la Comitetul permanent trecerea tuturor clăcașilor în categoria celor cu locuri pentru casă și îngerădituri. Un nou proces-verbal consfințește această hotărîre la 12 iulie 1865 ³, dar la aceeași dată o altă încheiere a aceleiași comisii relatează, nu fără oarecare cinism, că sătenii clăcași de pe moșia Chirilești „s-au prezentat din proprie inițiativă cu o hîrtie scrisă, declarîndu-se mulțumiți cu ceea ce li se dăduse” ⁴. Același procedeu e folosit și în comunele Stilpu și Gura Teghii ⁵.

Uneori comisiile lucrează în mod deliberat cu rea-credință; datele culese în cea mai mare parte din listele comunelor sau ale arendașilor de multeori nu corespund realității, dar întotdeauna sînt luate drept bune. În comuna Cernătești, țărani se sesizează și procedînd la verificarea listelor, se descoperă clăcași cu 4 boi trecuți numai cu 2, iar alții șterși pur și simplu ⁶. Nici tabelele clăcașilor de pe moșiile statului Beilic, Șeineasca, Scurtești-Ciocîrlia n-au fost găsite în regulă ⁷.

Nu pot fi trecute cu vederea nici conivențele care se stabilesc între diferiți moșieri și comisii. Astfel, pe proprietatea lui Eftimie Hristu și Mariții Musceleanu din comuna Gura Sărății, cei 34 de clăcași sînt înscrși în 1865 numai cu locuri de casă. Sătenii contestă lucrările comisiei și atît Comitetul permanent, cît și Curtea de apel le dă dreptate, deoarece dovedesc în fapt că efectuaseră claca pentru locuri de hrană, dar, prin delimitare, obțin numai cîte 608 st. ² „din lipsă de teren agricol” ⁸.

Cîteodată, în rapoartele prefecturii către Minister, comisiile sînt făcute răspunzătoare de confuziile create în urma deselor procese ivite între clăcași și moșieri pentru pogoanele pe care țărani începuseră să le plătească fără să fi intrat în stăpînirea lor. Se mai reproșează comisiilor că nu întotdeauna lucrările sînt întocmite la fața locului, tabelele împărțindu-se satelor din anumite centre ⁹.

¹ Arh. St. Buc. Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, dosarele plășilor respective.

² Ibidem, dos. pl. Buzău, f. 103.

³ Ibidem, f. 99.

⁴ Ibidem, mapa 378 bis, dos. pl. Buzău, f. 104.

⁵ Ibidem, pl. Sărata, f. 184, și pl. Buzău, f. 62, 70.

⁶ Ibidem, pl. Slănic, f. 34.

⁷ Ibidem, Min. Agr., Delimitări, dos. 612/1864, f. 17—19; dos. 590/1864, f. 1, 2 și 5.

⁸ Ibidem, Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, pl. Tohani, f. 176; vezi și f. 54—58.

⁹ Ibidem, Min. Agr. Delimitări, dos. 612/1864, f. 55, 83, 128—129.

Rămîne însă de-a dreptul revoltător procedeul comisiilor de a nu fi înregistrat întotdeauna clăcașii în categoriile la care erau îndreptățiți. În dosarele plășilor se întîlnesc numeroase cazuri cînd tabelele nu cuprind constatările inițiale ale comisiilor, ci modificările obținute de moșieri în urma intervențiilor și proceselor complet nejustificate. În comuna Gura Sărății, de pildă, 229 de clăcași, așezați pe moșiile unor moșieri cu trecere (Sărățeanu, Samurcaș, Vernescu), cu toate că „fac dovada zilelor de clacă cu vitele, cu bani sau cu alte învoiri“, sînt trecuți, după un proces care durează 9 ani de zile la Curtea de apel, numai cu dreptul la locuri de casă și grădină¹. Cazuri identice s-au petrecut în toate plășile județului.

Trebuie însă menționat și faptul că uneori, în litigiile dintre moșieri și clăcași, comisiile de plasă, întregind cercetările cu noi probe, iau, în limitele legii, apărarea celor din urmă².

Nu cunoaștem din alte izvoare numărul sătenilor din județul Buzău îndreptățiți să primească pămînt pe baza legii rurale din 1864 și nu ne rămîne decît să acceptăm cifrele exprimate în procesele-verbale și tabelele litera A, încheiate de comisii, cu rezerva că au fost întocmite în lumina procedurilor semnalate mai sus.

a) Pe categorii de moșii, situația, după tabelele A³, era următoarea :

La 14 august 1864	Cu 4 boi	Cu 2 boi	Cu palm.	Total	Cu loc. casă	Total
Clăcași pe moșiile particularilor	3 097	2 929	2 187	8 213	1 832	10 045
Clăcași pe moșiile statului	1 733	2 311	1 832	5 876	847	6 723
Clăcași pe moșiile Ef. spit. civile	129	50	29	208	10	218
Clăcași pe moșiile Spit. Gîrlești-Buzău . . .	6	12	1	19	6	25
Clăcași pe moșiile Sc. Crăciunescu-Mizil . .	11	10	18	39	20	59
Clăcași pe moșiile bis. neseccularizate	1	4	2	7	5	12
Total	4 977	5 316	4 069	14 362	2 720	17 082

¹ Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr. 1864, mapa 378 bis, dos. pl. Tohani, f. 68—69 și Min. de Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 204, 230 și 234.

² Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agrară, 1864, mapa 378 bis. pl. Cîmpu, f. 17—18, 65, 127, 236; Ibidem, pl. Slănic, f. 66; pl. Tohani, f. 11, 98.

³ La Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr., 1864, în mapa 378 bis, se află 6 dosare, cîte unul pentru fiecare plasă, legate în piele, cuprinzînd procesele-verbale și tabelele A. Extrăgînd din fiecare proces-verbal și tabel (sînt peste 1 000): moșia, moșierul, numărul clăcașilor pe categorii, comune și plăși, centralizînd apoi datele, am obținut o situație a clăcașilor din Buzău la 14 august 1864, neînglobată pînă acum în circuitul științific. Adăugînd din aceleași tabele A pe cei trecuți numai cu locuri de casă (2 720), numărul capilor de familie fără pămînt, înregistrați oficial la 1864 în județul Buzău, se ridică la 17 082. Cifrele astfel obținute sînt în mod neîndoielnic mai aproape de realitate, dar nici ele nu o exprimă în întregime, deoarece alte izvoare contemporane (hotărnicile) conțin numeroase nume de clăcași neînregistrați pe tabelele reformei agrare. De pildă, între cei 13 mici moșneni Obrăjești din com. Grăjdana, pl. Sărata, figurează 6 clăcași. (Hotărnicia din 1853 în arhiva noastră). De altfel, putem cita și recunoașteri oficiale că, în 1864, din categoria atît de limitată a celor îndreptățiți la împroprietărire „mulți s-au scăpat a-i trece în tabelele A, cel puțin cu dreptul la loc de casă și grădină“ (rap. Prefecturii jud. Buzău nr. 339 din 17 martie 1869 către Min. de Finanțe. Arh. St. Buc., Min. Agr., Delimitări, dos. 581/1864, f. 15).

b) Pe plăși, situația clăcașilor, repartizați pe categorii, se prezenta astfel :

	Cu 4 boi	Cu 2 boi	Cu palm.	Total	Cu loc. casă	Total
Plasa Cîmpu	2 300	473	227	3 000	195	3 195
„ Tohani	1 125	637	354	2 116	360	2 476
„ Sărata	516	1 059	582	2 157	1 143	3 300
Plaiul Slănic	553	1 273	703	2 529	299	2 828
„ Pîrscov	266	1 154	944	2 364	339	2 703
„ Buzău	217	720	1 259	2 196	384	2 580
Total	4 977	5 316	4 069	14 362	2 720	17 082

Pe tabel, plășile au fost trecute, nu întâmplător, ci urmînd ordinea impusă de relief : de la cîmpie spre munte. Se poate observa cum numărul clăcașilor cu 4 boi de la cîmpie scade treptat, crescînd spre munte numărul pâlmașilor. În lipsa uneltelor agricole se utilizează pe o scară întinsă, la cîmp, atelajele cu 4 boi în stare să defrișeze pămînturile întelenite pentru ca moșierii, înteeînd exploatarea clăcașilor, să obțină cantități sporite de cereale cerute la export.

Continuînd cercetarea, ne întrebăm : în ce a constat amestecul direct al moșierilor în operațiile efectuate pe teren cu prilejul aplicării legii rurale ?

Cu toate că imediat după 1864 moșierimea nu mai avea aceeași forță, interesele ei fundamentale fiind apărute acum în cadrul coaliției burghezo-moșierești, cu prilejul aplicării legii rurale ea dovedește, totuși, că nu-i era prea greu să acționeze în vederea apărării a ceea ce consta baza materială a regimului : marea proprietate capitalistă și moșierească. Unicul scop al luptei în care se angajează la 1864 era cît mai puțin pămînt țaranilor, iar unul din mijloacele folosite era reducerea numărului celor îndreptății la împrăprietărire.

Actele rămase în arhive relatează numeroase cazuri în care clăcașii au fost scoși de pe liste, contestîndu-li-se de către moșieri, cu vădită rea-credință, calitatea de clăcași pe motiv că legea îi găsisese argați, tîr-lași, colibași, în curs de strămutare, embaticari, cu speciale învoieli, meșteșugari etc. Pe moșia Albești, plasa Cîmpu, G. Vernescu nu recunoaște 11 clăcași pentru că își întocmiseră formele de strămutare încă din 1862. Cînd i se făcu dovada că legea îi găsisese, totuși, pe moșie,

aruncă totul asupra arendaşului vinovat că-i reţinuse ca să profite el de claca lor¹.

Un caz interesant s-a petrecut pe moşia Udaţii-Minzului din aceeaşi comună, stăpînită în devălmăşie : 34 de clăcaşi (28 cu 4 boi, 4 cu cîte 2 boi şi 2 cu braţele) sînt şterşi de pe listă pentru că proprietarii le impută venirea prea de curînd, de prin alte părţi, pe moşie, ca tîrlaşi, colibaşi. Clăcaşii dovedesc însă cu „bileturile“ că în vara anului 1864 prestaseră claca sub diferite forme : ciobani, paznici, pietrari, dijmă. Însuşi contractul de arendare împuternicea pe arendaş să transforme claca fie în alte munci, fie în dijmă sau în bani, ceea ce impune comisiei, în ciuda opoziţiei unui singur proprietar din 4 cîţi erau, menţinerea ţăranilor pe liste. La urmă, făţarnicia moşierilor, luptînd coalizaţi pînă la Curtea de apel, de unde, după cîteva ani, smulg o hotărîre favorabilă lor, iese la iveală².

Un alt caz, ilustrînd interesul moşierilor de a da cît mai puţin pămînt ţăranilor s-a petrecut în comuna Săgeata, unde T. Murgescu refuză să accepte înscrierea pe liste a celor 7 argaţi pe care-i avea în curte la paza vitelor. Toţi aveau familii, locuiau în bordeie construite din „materiale proprii“, dădeau dijmă din produse, iar arătura pogoanelor pentru hrană o plăteau în muncă. Pentru că „nu erau muncitori agricoli“ li se dă doar locuri de casă³.

Un mijloc mult mai eficace decît acesta, folosit îndeosebi în satele de munte, a fost împingerea clăcaşilor spre categorii cu mai puţin pămînt, motivîndu-se fie insuficienţa suprafeţelor arabile, fie neproducivitatea solului⁴.

În comuna Calvini, pe moşiile stăpînite de Bîsceanu, Petrescu şi Cărbuneşti, comisia înregistrează 43 de clăcaşi cu cîte 2 boi, 72 de pâlmaşi şi 26 cu locuri de casă⁵. Intervenţia proprietarilor la Comitetul permanent anulează, fără cercetare, drepturile a 27 de clăcaşi cu cîte 2 boi şi a 50 de pâlmaşi, dispunînd să fie trecuţi între cei cu locuri de casă ; alţi 8 sînt şterşi de pe listă⁶.

La fel, 15 clăcaşi din hotarul Sibiesc — Pătirlage, cu toate că efec-tuaseră claca pentru locurile avute de hrană, „întrucît nu se pot hrăni pe pămînturile rîpoase şi pietroase“ sînt aruncaţi în categoria celor cu locuri de casă⁷.

În regiunea de munte îndeosebi, s-a folosit şi procedeul „renunţărilor de bună-voie“ la pămînt, mijloc la care recurg proprietarii în scopul eliberării moşilor de sub regimul clăcii. Prin cereri ticluite cu viclenie de moşieri şi semnate de ţărani prin punere de deget, sate întregi de

¹ Arh. St. Buc., Min. Agric., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, pl. Cîmpu, f. 2, 162; Ibidem, pl. Slănic, f. 10, 66, 74, 80 şi 88.

² Ibidem, mapa 378 bis, pl. Cîmpu, f. 14 şi 15.

³ Ibidem, f. 213.

⁴ Ibidem, pl. Tohani, f. 68—69.

⁵ Ibidem, pl. Buzău, f. 28—29, 51—52, şi 58.

⁶ Ibidem, f. 58—59.

⁷ Ibidem, f. 140.

clăcași rămîn fără pămînt. Unul din aceste cazuri, în care cinismul moșierilor e de netăgăduit, s-a petrecut în comuna Gura Teghii. Procesul-verbal din 29 martie 1865, păstrat în arhive, reproduce un pasaj din petiția celor 113 țărani care cer „să nu se îngăduie proprietarilor a ne da pogoanele legiuite, deoarece noi am clăcuit sub osebite condiții și ne mulțămim numai cu locuri de casă și grădină“. Comisia, în care unul din proprietarii acestei moșii, Ianache Persescu, figura ca reprezentant al moșierilor din plaiul Buzău, dîndu-și seama că suplica țăranilor ar pune-o într-o lumină nefavorabilă, motivează înscrierea clăcașilor în ultima categorie (locuri de casă) cu îndeletnicirile pe care le aveau : dogari, șindrilari, toporăși, pescari, cășari, crescători de vite etc.)¹.

De asemenea, în comuna Stîlpu moșierul Procopie Filitis izbutise, luptînd din răsputeri, să scoată, cu aprobarea Comitetului permanent, 33 de pâlmași de pe liste ; cînd cei rămași, vîzîndu-se aruncați pe alte loturi decît cele avute în posesie, declară că renunță la ele, el caută să-i înfricoșeze, prezentîndu-le împrumutarea obligatorie în sensul acceptării oricărui fel de pămînt².

Ca să ilustrăm mai pregnant arbitrarul care a dominat efectuarea operațiilor de împrumutarea în 1864, relatăm succint ceea ce s-a petrecut în comuna Zărneștii de Cîlnău. Procesul-verbal din 18 martie 1865 constată pe moșiile C. Vernescu, G. Săseanu și a moșnenilor Ghizdeni existența a 59 de clăcași cu cîte 4 boi, 38 cu cîte 2 boi. 39 de pâlmași și alți 21 numai cu locuri de casă³. Intervenind, moșierii obțin din partea comisiei scoaterea a 29 de clăcași din primele două categorii, pretextînd insuficiența suprafețelor. Această reducere scoate din cauză moșia lui Vernescu, rămîind față în față cu clăcașii numai celelalte două. Abia în 1872, după ce Comitetul permanent recunoaște dreptul țăranilor la pogoanele legiuite, se descoperă, în urma delimitării topografice, că, de fapt, pe suprafața în litigiu se află trei trupuri de moșie : Solomon, Săseanu și Ghizdenii. Cotele țăranilor devin acum minuscule (clăcașii cu 4 boi primesc cîte 3 pogoane și 12 prăjini, în timp ce moșnenii Ghizdeni, lăsați să se înțeleagă direct cu sătenii, vor da cui vor și cît vor : Constantin Burlacu cu 4 boi primește 20 de prăjini, Gheorghe Constantin, pâlmaș — 2 pogoane, Radu Petrance cu 4 boi — 14 prăjini, pâlmașul Grigore Potîrnice — 14 prăjini⁴.

Un nivel și mai ridicat al lăcomiei boierești îl atinge însă moșierul Ioniță Păltineanu, stăpînitor al unor întinse pămînturi neproductive în munții Buzăului. Profitînd de ignoranța sătenilor, el atrage, prin surprindere, lîngă cei 20 de clăcași ai săi, 157 de mici moșneni din Nehoiăș și satele învecinate, induce comisia în eroare, trecîndu-i pe tabelele A cu scopul de a înșela pe țărani și a fraudă statul, de la care primește obligații rurale în valoare de 8 000 de galbeni. Printr-o delimitare formală făcută de el în 1866, 24 de țărani primesc loturi reduse, alți 24 nu primesc nimic, altora le include în pogoanele legiuite suprafețele moș-

¹ Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. Agr., 1864, mapa 378 bis, pl. Buzău, f. 70.

² Ibidem, pl. Sărata, f. 190.

³ Ibidem, pl. Slănic, f. 103.

⁴ Ibidem, mapa 378 bis, dos. pl. Slănic, f. 102.

nenești, iar de la 39 continuă să încaseze anual 4 450 de lei vechi drept dijmă și ierbărit, ca și sub regimul clăcii ¹.

Această stare anormală de lucruri, care nu prejudicia numai statul, cât mai ales țăranii „executați cu dorobanții” ² să plătească pogoanele pe care nu le primiseră, e demascată de plîngerile țăranilor adresate Ministerului de Interne, de anchetele care se fac, de fisc. Dar constatările, cu toate că identifică țărani care nu fuseseră niciodată clăcașii lui Păltineanu, întrucît, „aveau pămînturi proprii în alte hotare” ³ cu toate că el încasa, o dată cu ratele despăgubirilor direct de la țărani și cuponul obligațiilor ajunse la scadență, că țăranii nu primiseră încă în întregime suprafețele etc., nu duc la o punere sub acuzare a moșierului necinstit: organele administrative se desesizează, îndrumînd pe săteni să se adreseze justiției ⁴.

Uneori pămîntul primit de țărani se ia înapoi după oarecare trecere de timp, pentru că moșierul, tot apleînd la Comitetul permanent și la Curtea de apel, izbutește să schimbe prima hotărîre ⁵; alteori, după ce hotărîrile comisiilor intraseră în vigoare, unii clăcași sînt schimbați pe parcurs dintr-o categorie într-alta ⁶. În ambele cazuri s-au creat atît de grave confuzii, încît unii clăcași, deși începuseră să achite ratele, se văd rămași fără pămînt ⁷, în timp ce alții, plătind pentru o anumită întindere, se trezesc cu suprafețe mult reduse.

Formal aceste procedee nu convin aparatului administrativ, încît la 30 martie 1866, prefectura cere ministerului să curme această stare de lucruri ⁸, fără ca ea însăși să lichideze mai întîi gravele carențe ale organelor în subordine care foloseau împrôpietărirea drept mijloc pentru a-și rotunji veniturile. În comuna Măgura fuseseră împrôpietăriți, între alții și 18 locuitori-țigani ca pâlmași pe moșia Cîndeștii de Sus. La început, profitîndu-se de lipsa lor de interes pentru agricultură pe suprafețe mai mari, pămînturile lor sînt cultivate de alții. Cînd fiscal își cere ratele, la refuzul lor de a plăti, primarul comunei, în loc să le traseze loturile, separă din tarla suprafața cuvenită lor și o arendează ginerelei său. Locuitorii se plîng Comitetului permanent, prefecturii și petițiile lor se întîlnesc în 1875 prin birourile Ministerului de Interne ⁹.

Urmărind să-și mențină cu orice chip latifundiile, moșierii caută prin contestații și procese să încetineze ritmul reformei: frații Zerlendi

¹ Rap. Min. de Finanțe către Min. Interne din 11 martie 1872 (Arh. St. Buc., Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 6, 60).

² Plîngerea țăranilor din 6 martie 1872 (ibidem, f. 7, 20).

³ Plîngerea țăranilor din Gura Teghii (ibidem, f. 17).

⁴ Arh. St. Buc., Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 376.

⁵ Moșierul Hristodur obține în 1875 o decizie a Curții de apel prin care 8 țărani de pe moșia Mihăilești sînt scoși de pe liste, iar alții deplasați în categorii cu pămînt puțin (Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr., 1864, dos. pl. Tohani, f. 101).

⁶ Ibidem, f. 102.

⁷ În iunie 1873, clăcașii din Găgeni-Vintileanca, împrôpietăriți pe un teren în litigiu, cu buna știință a proprietarilor, sînt scoși de pe pămînturile primite (Arh. St. Buc., Min. interne, Comunale., p. 281, dos. 1/1872, f. 94, 117 și 281).

⁸ Arh. St. Buc., Min. Agr., Delimitări, dos. 612/1864, f. 128.

⁹ Ibidem, Min. Interne, Com., dos. 1/1872, f. 253, 255 și 266.

se judecă ani de zile cu locuitorii împrăprietăriți pe moșia lor, „Scurtești“, acuzându-i pe nedrept că ar fi luat 21 de pogoane peste ceea ce li se cuvenea. Neputînd nega evidența, în fața Curții își retrag apelul¹.

Ar fi o greșeală să atribuim numai moșierilor faptul că numeroși clăcași au fost frustrați în 1864 de drepturile prevăzute de lege. Acțiunile întreprinse de moșieri au implicat într-un fel sau altul și pe arendași. În acele împrejurări a ieșit mai puternic la iveală arivismul acestora din urmă. În goana lor de a scoate cît mai mult de pe spina clăcașilor, ei luptă acum să-și facă din împrăprietărire o nouă sursă de îmbogățire: arendașul moșiei lui A. Niculescu din comuna Luciu, observînd că numai șicanele nu dau rezultate, pretinde fățiș țăranilor cite 20 galbeni spre a nu-i mai contesta²; în alte cazuri, arendașii, adulmecînd din timp apariția legii, nu eliberează țăranilor bilete de clacă pentru 1864³ sau le eliberează pentru o categorie inferioară aceleia în care clăcuiseră⁴.

În fine, amintim că și condițiile în care s-au efectuat delimitările pe teren au stîrnit adînci nemulțumiri: clăcașii se plîng în petiții că, delimitarea întîrziînd, trasarea loturilor în fiecare toamnă provoacă scandaluri care se termină cu certuri și bătăi, că deseori, în lipsa hotarnicilor, „măsurătorile primarilor se fac alandala“, că nu se primesc actele de proprietate, că moșnenii, primarii, notarii și cămătarii satelor le cotropesc pămînturile prin șiretenie sau schimburi meșteșugite⁵.

S-ar putea crede că soarta țăranilor clăcași împrăprietăriți pe moșiile statului a fost mai ușoară decît a acelorora de pe moșiile boierești. Revelator pentru poziția claselor stăpînitoare față de țăranimea aflată în acest sector sînt nenumăratele procese intentate țăranilor pe diferite pretexte, fie de avocatul public, fie de arendași. Semnalăm numai cîteva aspecte: treimea a fost respectată cu strictețe și aici⁶, drepturile țăranilor sînt deseori contestate pînă la Curtea de casație⁷, delimitarea se face cu mari întîrzieri⁸, la măsurătoare țăranii sînt înșelați⁹,

¹ Arh. St. Buc., Curtea de apel Buc., s. II, dos. 88/1866, f. 1, 10.

² Ibidem, Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, dos. pl. Cîmpu, f. 159.

³ Ibidem, dos. pl. Slănic, f. 34; dos. pl. Buzău, f. 21, 47, 139.

⁴ Ibidem, Delimitări, dos. 569/1864, f. 1; dos. 141/1864, f. 21, 47 și 139.

⁵ Petiția țăranilor din Cislău de la 26 martie 1898, în Arh. St. Buc., Delimitări, dos. 569/1864, f. 95, 126, 146; ibidem, dos. 595/1864, f. 7, 9, 19—20.

⁶ Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 368 bis, dos. pl. Cîmpu, f. 179—180, 198.

⁷ La 18 mai 1893, 23 de clăcași de pe moșia Negreasca (Odăile Banului) — Simileasca se plîng că, deși în 1879 li se recunoscuse dreptul la cîte 11 pogoane, arendașul C. Radulescu îi supără pe motivul că pogoanele date lor au fost luate din suprafața arendată lui (Arh. St. Buc., Min. Agr., Delimitări, dos. 581/1864, f. 7; dos. 559/1864, f. 7, 18, 19).

⁸ Ibidem, Delimitări, dos. 569/1864, f. 95. Locuitorii-țigani de pe moșia Simileasca-Banu, cărora li se recunoscuse dreptul la pămînt, li se delimitează locurile de casă abia în 1895 (Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 311, Actul delimitativ; vezi și Delimitări, dos. 369/1864).

⁹ Clăcașii de pe moșia Grăpesci-Vadu Sorești se plîng Casei regale în 1871 că nu li s-a dat suprafața prevăzută; ancheta dovedește că primiseră în minus 220 de pogoane (ibidem, Delimitări, dos. 564/1864, f. 64).

iar în satele de munte li se includ în loturi suprafețe acoperite cu păduri ¹.

Rezultatul condițiilor în care au decurs lucrările de împrumietărire pe teren între 1864 și 1878, în satele județului Buzău, este ilustrat de această situație ²:

Plasa	Cu 4 boi		Cu 2 boi		Cu palmele		Total		Rămăși fără pământ	Cu loc de casă și gr.	Total col. 8 + 10
	la 15.VIII.64	Improprietăriți	la 15.VIII.64	Improprietăriți	la 15.VIII.64	Improprietăriți	la 15.VIII.64	Improprietăriți			
	1	2	3	4	5	6	7	8			
Cîmpu	2 300	2 180	473	521	227	220	3 000	2 921	79	314	3 235
Tohani	1 125	1 070	637	532	354	462	2 116	2 064	52	434	2 498
Sărata	516	390	1 059	718	582	975	2 157	2 083	74	1 281	3 364
Slănic	553	492	1 273	1 263	703	756	2 529	2 511	18	317	2 828
Pîrscov	266	249	1 154	1 166	944	937	2 364	2 352	12	351	2 703
Buzău	217	207	720	625	1 259	1 023	2 196	1 855	341	725	2 580
Total	4 977	4 588	5 316	4 825	4 069	4 373	14 362	13 786	576	3 422	17 208

Se știe că însușărilor, celor cu speciale învoieli și celor cărora nu li se împlineau suprafețele, legea rurală, prin art. 5 și 6, le oferea, dacă părăsesc satele, pământ pe moșiile statului. În realitate, împrumietărirea acestor categorii a fost amînată pe cale administrativă *sine die*. Măsura nu era dictată de nici un fel de necesitate și contrazicea flagrant prevederile legii. Abia după 12 ani, în 1876, sub presiunea maselor populare, au început să se adune datele și să se întocmească tabelele, pentru ca numai în 1878 să se treacă la efectuarea operațiilor pe teren. Iată, pe plăși și categorii, rezultatele împrumietării din 1878. (Vezi tabelul de la p. 176).

Coroborînd datele acestor două tabele, avem pe județ: cu 4 boi 6 906 săteni, care primesc 38 336 h și 9 052 m². Procentul cel mai ridicat din totalul acestei categorii îl deține plasa Cîmpu (68⁰/₀), în timp ce plaiurile Pîrscov și Buzău, din regiunea de munte, abia ating 3,7⁰/₀; cu 2 boi — 4 853 de săteni, care primesc 18 915 ha și 7 568 m²; pălmașii — 4 514, care primesc 8 508 ha și 2 544 m². În totul, celor 16 263 de împrumietă-

¹ Plîngerea țaranilor din satul Izvoranu-Grăjdana (ibidem, Delimitări, dos. 595/1864, f. 7).

² În același fond, susmenționat, de la Arh. St. Buc., se află și un registru mare centralizator în care sînt înscrise, nominal, împrumietăriții pe comune și moșii, cu suprafețele primite și sumele datorate. Lipsesc cei cu locuri de casă. Comunele sînt grupate pe plăși, iar acestea pe județ. Cifrele noastre sînt luate din acest registru, întocmit în 1872 și ținut la curent cu modificările survenite pînă în 1875 (f. 434). Unele diferențe în plus se explică prin erorile de calcul din registru, iar deosebirea totalurilor pe categorii provine din repartizarea împrumietăriților după întinderile efectiv primite și nu după cele la care aveau dreptul, cum se află în registru.

Plăşile	Nr. loc. cu			Total	Suprafeţele primite						Total	
	4 boi	2 boi	Pal.		Cu 4 boi		Cu 2 boi		Cu palm.		ha	m ²
					ha	m ²	ha	m ²	ha	m ²		
Cîmpu	1 293	28	95	1 416	6 772	7 956	98	2 352	238	700	7 103	1 008
Tohani	518	—	—	518	2 839	2 976	—	—	—	—	2 839	2 976
Sărata	253	—	46	299	1 394	8 396	—	—	126	8 036	1 521	6 432
Slănic	201	—	—	201	1 007	4 120	—	—	—	—	1 007	4 120
Pîrscov	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Buzău	53	—	—	53	246	8 210	—	—	—	—	246	8 210
Total	2 318	28	141	2 487	12 261	1 658	98	2 352	364	8 736	12 724	2 746

riţi pe baza legii rurale în judeţul Buzău li se distribuie 65 761 ha şi 1 794 m², ceea ce revine, în medie, fiecăruia cîte 4 ha şi 436 m.p.¹

Menţionăm, de asemenea, că în anii 1878—1879 au luat fiinţă în partea de cîmp a judeţului 5 sate noi, populate în mare parte cu însurăţei :

— satul C. A. Rosetti, pendinte de comuna Cotu Ciorii, pe moşia Ciorani-Bălteni ;

— satul Bisceni, adaos satului Vadu-Paşii, comuna Scurteşti, pe moşia Scurteasca ;

— satul Florica, comuna Glodeanu-Sărat, pe moşia Snagoveanca ;

— satul Balta Plopului, comuna Stîlpu, pe moşia Pîrscoveni-Cucuteni ;

— satul Gura-Cîlnăului, comuna Zilişteanca, pe moşia Cîlnău şi altele.

Pentru o orientare mai realistă asupra lucrărilor de aplicare pe teren a legii rurale, reproducem situaţia plăşii Sărata, cu un relief foarte variat şi cu cel mai ridicat indice demografic. Geografic, plasa Sărata se întindea atunci pe o rază de circa 20 km în jurul oraşului, formînd aşa-zisa zonă de aprovizionare. Moşiiilor întinse pînă sub dealuri le succedau, sub munte, proprietăţi de mică întindere, multe din ele moşneneşti. Aceste condiţii social-economice întetesc lupta pentru pămînt, multiplicînd conflictele.

Cîteva aspecte se impun atenţiei analizînd tabelul de la pag. 189—190:

— deplasarea certă a clăcaşilor spre categorii cu pămînt puţin şi, drept rezultat, creşterea numărului pâlmaşilor şi al celor care primesc numai locuri de casă, ca în nici o altă plasă ;

— cu toate că în multe sate coexistau clăcaşi ai moşierilor şi clăcaşi ai moşnenilor, doar în Grăjdana şi Gura-Nişcov cîţiva dintre cei din urmă primesc, pe lângă locul de casă, şi pămînt ;

— dintre clăcaşii rămaşi fără pămînt în perioada împrumutării, numai cei aşezaţi pe moşia satului Comana sînt împrumutăriţi în 1878 ;

¹ Leonida Colescu, în a sa *La loi rurale de 1864 et la statistique des paysans devenus propriétaires*, Bucureşti, 1900, p. X—XI, folosind, după cum pretinde, arhivele Ministerelor de Finanţe şi Agriculturii, afirmă că în judeţul Buzău, 19 144 clăcaşi au primit 142 153 ha şi 9 146 m, fiecăruia revenindu-i, în medie, cîte 7 ha şi 7 703 m². Din cele arătate mai sus rezultă că cifrele lui sînt inexacte şi de-a dreptul fanteziste.

PLAȘA SĂRĂȚĂ

MOȘIA	PROPRIETARUL	Nr. clăcașilor la 15.VIII.1864 cf. tabelului A				Nr. clăcașilor împroprietăriți						COMUNA
		Cu 4 boi	Cu 2 boi	Cu palmele	Total	Cu 4 boi	Cu 2 boi	Cu palmele	Total	Cu loc casă	Total	
Vatra Episcopiei	Statul	—	—	6	6	—	—	6	6	161	167	Buzău
Ciolanu	Statul	—	—	4	4	—	—	4	4	—	4	Cindești
Cindeștii de Jos	El. Picleanu	—	14	1	15	—	14	1	15	—	15	Cindești
Cindești	Em. Băleanu	21	63	109	193	21	63	109	193	32	225	Cindești
Cindeștii de Jos	Gh. Știrbei	10	32	6	48	10	32	6	48	3	51	Cindești
Bradul	Statul	27	13	11	51	27	13	11	51	9	60	Clondiru
Barbu și Berca	Statul	81	28	10	119	81	28	10	119	30	149	Clondiru
Ulmu	Al. Hrisoscoleu	63	74	35	172	—	63	109	172	30	202	Dara
Izvorul Dulce	N. Lahovari	24	89	32	145	—	75	42	138	47	185	Gura-Sărății
Muscelu Dării	Ef. Hristu și Marița Musceleanu	—	34	—	34	21	—	34	34	34	68	Gura-Sărății
Comana și Banu	Statul	1	—	14	15	1	—	—	1	38	39	Gura-Sărății
Fundu-Sărății și Brinzeasca	Sărățeanu, Vernescu, Samurcaș	—	—	—	—	—	—	—	—	183	183	Gura-Sărății
Muscelu Dării și Brinzeasca	Moșneni	—	—	—	—	—	—	—	—	46	46	Gura-Sărății
Săsenii Noi și Cîrlo-mănești	Statul	19	61	21	101	7	55	39	101	8	109	Gura-Nișcov
Săseni	D. Filitis	3	14	4	21	3	14	4	21	2	23	Gura-Nișcov
Gura-Nișcov	C. Cîrlova, Tîrcoveanu ș.a.	1	10	—	11	1	3	8	11	34	45	Gura-Nișcov
Izvoranu	Statul	2	32	20	54	2	32	20	54	5	59	Grăjdana
Miluiți I	Statul	—	10	3	13	—	—	13	13	1	14	Grăjdana
Bărbucești și Miluiți II	Statul	—	14	2	16	—	—	16	16	3	19	Grăjdana
Barbu	Statul	2	19	5	26	2	19	5	26	7	33	Grăjdana
Miluiți, Grăjdana și Lunceni	Ghiță Săseanu și alți moșneni	—	—	6	6	—	—	6	6	58	64	Grăjdana
Lipia	Ghiță Popescu și alții	—	—	—	—	—	—	—	—	110	110	Lipia
Potoceni	Al. Hrisoscoleu	1	15	6	22	1	14	6	21	7	28	Mărăcineni
Potoceni	Al. Borănescu	4	14	2	20	4	14	2	20	4	24	Mărăcineni
Mărăcineni	C. Crețulescu	33	13	6	52	32	13	6	51	4	55	Mărăcineni
Mărăcineni	C. Costescu	4	11	1	16	4	11	1	16	5	21	Mărăcineni

MOȘIA	PROPRIETARUL	Nr. clăcășilor la 15.VIII.1864. cf. tabelului A				Nr. clăcășilor Improprzetăriți						COMUNA
		Cu 4 bol	Cu 2 bol	Cu pal- mele	Total	Cu 4 bol	Cu 2 bol	Cu pal- mele	Total	Cu loc cașă	Total	
Mătești	V. Boierescu	19	3	3	65	19	43	3	65	2	67	Mărăcineni
Căpăținești	Gr. Mărăcineanu	21	43	13	57	22	23	13	58	4	62	Mărăcineni
Ogrăzile	Zoe Moscu	17	52	25	94	—	—	94	94	29	123	Merei
Merei	Moșneni	—	—	—	—	—	—	—	—	72	72	Merei
Negreasca, Bănceasca și Banu	Statul	18	16	3	37	18	16	3	37	23	60	Simileasca
Simileasca	Zoe Filipescu	1	15	5	21	1	15	5	21	4	25	Simileasca
Spătaru	C. Stambuliu, Hristo- dur și Poienaru	2	11	1	14	2	11	1	14	4	18	Simileasca
Stilpu	D. Filitis	109	63	68	240	109	63	35	207	9	216	Stilpu
Șaringa	N. Iatropol	29	68	58	155	—	29	126	155	22	177	Șaringa
Strezeni, Lapoș și Sf. Gh. Nou	Statul	—	14	6	20	—	9	11	20	19	39	Tisău
Vatra Bradu și Cio- lanului	Statul	1	95	58	154	—	—	153	153	14	167	Tisău
Tisău	I. Melic	—	33	29	62	—	—	63	63	—	63	Tisău
Frăsineanca	C. Miricescu	—	4	1	5	—	5	1	5	3	9	Tisău
Tisău	Moșneni	—	—	—	—	—	—	—	—	78	78	Tisău
Zorești	C. Crețulescu	—	2	3	5	—	2	3	5	10	15	V. Teancului
Zorești	Sc. Voinescu	—	7	—	7	—	7	—	7	7	14	V. Teancului
Vrăbia, Barbu și Sf. Ion	Statul	—	—	1	1	—	—	1	1	18	14	V. Teancului
Zorești	Sc. Voinescu și Leascu	3	17	4	24	3	17	4	24	1	25	Vernești
Vernești	I. Marghiloman	—	6	—	6	—	6	—	6	1	7	Vernești
Vernești	N. Greceanu	—	7	—	7	—	7	—	7	10	17	Vernești
Vernești	D. Criteanu	—	1	—	1	—	1	—	1	1	2	Vernești
Clinciu	Statul	—	2	—	2	—	1	1	2	—	2	Vernești
Clinciu	Moșneni	—	—	—	—	—	—	—	—	70	70	Vernești
T O T A L		516	1059	582	2157	390	718	975	2083	1281	3364	

— urmărind tabelul pe liniile orizontale, se dezvăluie mai limpede proveniența împrumuturilor numai cu locuri de casă și grădină.

*

Din cele relatate mai sus s-a văzut că, în condițiile în care s-a efectuat împrumutarea din 1864, legea n-a fost respectată, deoarece moșierimea conservatoare exercita încă o puternică înrîurire asupra aparatului administrativ, intervenind în mod direct în toate operațiunile. Dar din această cauză nici țărani, în marea lor majoritate, n-au stat neputincioși în fața abuzurilor, exprimându-și nemulțumirea în diferite forme. Știrile pe care le avem în această privință nu sînt, de bună seamă, complete, dar suficiente ca să arate cum se conturează opoziția țăranilor.

Mai întii, să înlăturăm o confuzie: unii cercetători, fără a merge la arhive, afirmă că „mulți săteni din județul Buzău, datorită condițiilor în care s-au efectuat lucrările reformei agrare de la 1864, nu și-au luat în stăpînire loturile destinate lor¹. A explica în felul acesta faptul că 576 de familii îndreptățite prin lege rămîn, totuși, fără pămînt înseamnă a arunca o umbră peste rezistența și lupta țăranimii din aceste părți. Cercetarea atentă a documentelor timpului nu a întilnit în județul Buzău cazuri în care să se fi renunțat „de bunăvoie“ la drepturile prescrise în lege, în afară de renunțările puse la cale de proprietari, ușor identificabile.

În sprijinul acestei afirmații, prima dovadă este adusă de acțiunea curajoasă a văduvelor cu copii, cărora legea le oferea, în art. 4, și alternativa de a primi numai loc de casă și grădină. În toate satele județului, vădulele se ridică, cerînd insistent comisiilor să fie împrumutate la rînd cu bărbații, în ordinea de preferință fixată de lege, asumîndu-și curajos, în scris, obligația de a răspunde îndatoririlor bănești². Ba, de mai multe ori, lupta femeilor pentru pămînt depășește stăruința obișnuită.

În comuna Beceni, capul unei familii de clăcași de pe moșia Mărgăriți moare în iarna 1863—1864, scurt timp după ce-și îndeplinesc formele de strămutare. Moșierul nemilos (Ghiță Mărgăritescu) alungă femeia și copiii de pe moșie, motivînd *strămutarea*, nu fără să adauge că locuința aparținea moșiei, nu clăcașului. Femeia dovedește comisiei că a făcut clacă în 1863 și reclamă casa și pămîntul pe care robise. În procesul-verbal încheiat la 6 februarie 1865 se decide, „cu res-

¹ I. A. D. A. M. și N. M. A. R. C. U., *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura Romîniei*, București, 1956, p. 132. Textul lui I. Rădoi (*Chestiunea agrară în Romînia*, București, 1895, p. 152), pe care se sprijină autorii — și el nedocumentat — n-a fost just sesizat. Combătînd pentru circulația bunurilor rurale, Rădoi o argumentează cu necesitatea de a cumpăra pămînt a unor „săteni (mulți din județul Buzău) care nu au luat în stăpînire pămînturile date lor după legea rurală din 1864 și au fost îngăduiți numai în locurile de casă“, ceea ce e cu totul altceva.

² Frecvența acestor cereri în dosarele plășilor, amintite mai înainte, face inutilă referirea la pagini.

pectarea formalităților legale“, că văduva și orfanii nu pot primi locuința, „fiindcă se strămutaseră“, și nici pământul, deoarece „nu clăcuiseră în 1864“¹.

Mai importantă pare acțiunea întreprinsă de Sevastița Mihai Tudoran, văduvă cu 5 copii, de pe moșia statului din comuna Grăjdana. Fiind așezată la o margine a moșiei, văzînd că nu i se dă întreaga suprafață, și-o completează singură, deplasînd îngrăditura. Cînd arendașul caută să i se împotrivească, îl reclamă ministerului acuzîndu-l de cotoșirea posesiunii².

Se știe că mulți clăcași, cînd nu mai puteau suporta grelele condiții economice sau brutalitățile vechililor și arendașilor, ca o formă de protest, încărcau ce bruma aveau în căruțe strămutîndu-se pe alte moșii. Apariția legii din 1864 a găsit pe unii fie strămutați de curînd, fie în curs de strămutare. Toți aceștia se străduiesc acum să revină la locul de baștină, fapt care arată cît de strîns se simțeau legați de pământul pe care-l munciseră, chiar dacă nu fusese al lor. Cităm, între altele, insistențele repetate ale unui grup de 20 de țărani din comuna Glodeanu-Sărat, strămutați pe Ialomîța³. Numai în cîteva cazuri izolate comisiile și-au dat adeziunea. Între cei admiși să revină se numără și clăcașul Manta Țircă din comuna Smeieni, delegat al consiliilor comunale, silit însă să se mulțumească numai cu loc de casă și grădină⁴.

Una din formele cele mai frecvente de împotrivire a țăranilor a fost puzderia de reclamații la Comitetul permanent județean, la Ministerul de Interne, la Curtea de apel și la Curtea de casație⁵. Țăranii se „jăluiesc“ că nu li s-au dat suprafețele la care erau îndreptățiți după lege⁶, că au fost schimbați dintr-o categorie într-alta⁷, că au fost șterși de pe liste în mod samavolnic⁸, că uneori li s-au luat pământul înapoi de către proprietari⁹, sau că sînt scoși din vatra satului și siliți să primească loturile convenite la o margine a moșiei cu pămînturi sterpe, pline de pietriș, neproductive.¹⁰

Remarcăm protestul clăcașilor din Grabicina, în care surprindem elemente cu totul neașteptate. Grabicinenii se cred năpăstuiți și nu vor să accepte criteriul împroprietării prevăzut în lege, deoarece, zic ei, claca o făcuseră în raport cu pogoanele avute pentru hrană și nu în funcție de numărul vitelor. Pentru încadrarea lor pe categorii, ei propun o bază socială mai justă: *criteriul muncii*. Comisia și comitetul permanent nu le schimbă încadrarea pentru că „fusese făcută

¹ Arh. St. Buc., Min. Agr., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, dos. pl. Slănic, f. 10.

² Ibidem, Delimitări rurale, dos. 595/1864, f. 19.

³ Ibidem, Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, pl. Cîmpu, f. 77, 223.

⁴ Ibidem, mapa 378 bis, pl. Cîmpu, f. 204.

⁵ Ibidem, Delimitări, dos. 559/1864, f. 7, 8, și 19.

⁶ Ibidem, dos. 564/1864, f. 64.

⁷ Ibidem, Ref. Agr., 1864, mapa 378 bis, dos. pl. Tohani, f. 160 și 176.

⁸ Ibidem, dos. pl. Slănic, f. 24, 74, 80 și 88.

⁹ Ibidem, Delimitări, dos. 557/1864, f. 7.

¹⁰ Arh. St. Buzău, Trib. jud. Buzău, dos. 2645/1873, f. 40.

conform legii după numărul vitelor avute la 15.VIII.1864¹, dar argumentarea clăcașilor rămîne fără putință de contestare.

Amintim însă că printre ei se afla învățătorul Costache Moglan, fost deputat clăcaș al județului Buzău în Divanul ad-hoc de la București din 1857, în stare să cuprindă cu istețimea minții lui slăbiciunile legii.

Delimitarea loturilor pe teren a mai adăugat și alte nedreptăți. Clăcașii grabicineni, cu toate că moșia pe care se aflau devenise a statului prin secularizare, sînt deposedați pur și simplu de pămînturile pe care le lucraseră înainte de reformă și împinși astfel, prin măsurătoare, într-un „gol al Grabicinii“. Urmează apelul la Comitetul permanent județean, decizia arbitrilor, care nu schimbă nimic și temporizarea rezolvării, prilej pentru arendaș de a le lua în continuare dijmă din produse.

Paralel cu „apelația“ la Curtea de apel, în primăvara anului 1868, o jalbă a lor împotriva abuzului arendașesc și a delimitării contrară legii ajunge pe birourile Comisiei de petiții a Camerei Deputaților. Datorită stăruințelor repetate ale lui Moglan, se iau măsuri împotriva arendașului, dar pentru obținerea terenurilor la care aveau dreptul sînt trimiși să se judece cu statul².

Patru ani mai tîrziu, la 12 aprilie 1872, grabicienii se jăluiesc Ministerului de Interne că din pămînturile cu care fuseseră improprietăți, în mare parte terenuri fugitive, 50 ha se surpaseră, distrugîndu-le și 30 de locuințe. Cererea lor de a li se da alte locuri și materiale de construcție este respinsă sub cuvînt că „s-ar schimba delimitarea“³.

Ne-am oprit mai mult asupra acestui caz, fiindcă pentru o perioadă de peste 20 de ani (1848—1872), lupta țărănimii din acea parte a văii Slănicului împotriva asupririi este strîns legată de numele lui C. Moglan, el însuși argat în prima tinerețe la schitul Poiana Mărului, apoi, cu o îndelungată experiență de clăcaș asuprit de către „arendașul moșiei în unire cu părintele stareț și cu administrația locului“⁴, se transformă într-unul din principalii luptători pentru drepturile țărănimii⁵.

Mulți țărani nu s-au mărginit la simple petiții, ci bat cu îndirjire ani îndelungați drumul proceselor costisitoare la Curtea de apel din București. Curînd însă își dau seama că protestele lor și judecățile, în condițiile

¹ Arh. St. Buc., Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, dos. pl. Slănic., f. 51.

² Date din scrisoarea lui I. Marghiloman către C. Moglan din 26 februarie 1868 București, la Muzeul ist. Buzău, Mapa cu acte neinventariate.

³ Arh. St. Buc., Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 28, și 29. Același răspuns negativ primesc și locuitorii din com. Pîcelele, aflați într-o situație identică (Arh. St. Buc., Ad-tive vechi, dos. 1/1872, f. 9 și 30).

⁴ Fragmente din jalbă la C. Moglan către Domn din 1857 la S a n d u T u d o r Costache Moglan — luptător social, în „Vlăstarul“, an. XVIII, 1939, nr. 5, p. 8.

⁵ O descriere completă a activității acestui învățător profund devotat cauzei țărănești, la I. M o l d o v e a n u, *Aspecte din epoca unirii la Buzău*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960, p. 491—516.

sociale și politice de atunci, sînt deseori lipsite de perspectivă și trec la manifestări mai vii.

Cităm, în primul rînd, cazul locuitorilor satului Atîrnați (35 de familii), pe care legea rurală îi găsește pe hotarul dintre moșia statului Comana și moșia Olgăi Lahovari, unde clăcuiseră de-a valma pînă în 1863, cit amîndouă formaseră un trup. Înregistrați de comisie, confirmați de Comitetul permanent, sătenii nu pot primi pămînt pentru că statul o avea arendată, iar Lahovari pretinde că își avea clăcașii săi. După ce timp de șase ani țaranii nu-și pot rezolva revendicările prin petiții, în 1871, cuprinși de deznădejde, părăsesc această cale și „prin forță ocupă cu violență mai mult de jumătate din moșia statului“. Raportul prefectului, sosit la fața locului, recunoaște că „țaranii au izbutit numai prin forța numărului lor“ și, drept soluție, cere să li se facă proces de uzurpare ¹.

O demonstrație de forță împotriva cîrdășiei dintre moșieri și aparatul administrativ au realizat-o țaranii din comuna Smeieni, plasa Cîmpu. Moșierul Gună Vernescu, dîndu-și seama în 1869, după 5 ani de la împrăștierea, că foștii săi clăcași, avînd acum legături directe cu moșierii vecini, nu mai contractează cu el „învoieli în orice condițiuni“ ², declară prima delimitare provizorie și intervine pînă la Curtea de casație pentru o nouă trasare a loturilor țărănești la o margine a moșiei departe de sat, cu pămînturi sterpe, sărate și pline de pietriș.

Respingerea categorică, de către toate instanțele, a acțiunii pentru că el însuși efectuase delimitarea în acordul ambelor părți, delimitare definitivată prin faptul primirii de către moșier a titlurilor de despăgubire și achitării la zi de către săteni a ratelor scadente ³, nu-l descurajează și, în 1872, obține aprobarea Ministerului de Interne ⁴, argumentînd de data aceasta că prima delimitare se făcuse fără respectarea art. 16 din legea rurală, care-i îngăduia comasarea locurilor de arătură cu izlazarile și finețele cînd acestea erau prea dispersate.

În esență, moșierul caută să-și asigure, pe mai departe forța de muncă a țăranilor într-o vreme în care aceștia, avînd pămînt și oarecare inventar agricol, începuseră să se simtă liberi și nu se mai lăsau intimidați. La început, ei se plîng Ministerului de Finanțe că organele administrative din spatele moșierului comit un exces de putere față de dreptul lor de proprietate și cer să fie lăsați în pace, spre „a nu se aluneca pe panta disperării“ ⁵. Apoi, în vara anului 1873, efectuarea pe teren a noii delimitări, conform cu sentința superarbitrului, a fost de două ori zădărnicită prin opoziția lor îndîrjită. La 27 septembrie același an, cînd autoritățile județene, în frunte cu procurorul, intră în sat însoțite de 40 de dorobanți călări, bărbații și fe-

¹ Arh. St. Buc., Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 124, 125, 133 și 158; ibidem, Min. Agr., Delimitări, dos. 574/1864, f. 3, 24 și 27.

² Ibidem, Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 149.

³ Ibidem, f. 132.

⁴ Ibidem, f. 131.

⁵ Ibidem f. 56, 57, 58 și 59

meile, înarmați cu ciomege, răngi de fier, leuci și furci, dezarmează dorobanții, le iau săbiile, punându-i pe toți pe goană. Procurorul, avocatul proprietarului, subprefectul și superarbitrul, înspăimîntați de groază, se refugiază tocmai în comuna Maxenu. Raportul prefecturii, relatînd Ministerului de Interne cele petrecute la Smeieni, nu scapă să adauge amănuntul semnificativ că „ostașii, în apărare, au făcut uz numai de bice, fără să folosească armele”¹.

La 9 octombrie 1873, Consiliul de Miniștri, discutînd cazul de la Smeieni, „menține delimitarea din 1864”, iar privitor la „împotrivirea prin rebeliune a locuitorilor și insulta făcută forței publice și militare să se dea în judecată capii rebeliunii și să se pedepsească conform legii”².

Cercetările și ancheta cu numeroși țărani întemnițați se prelungec trei luni de zile, dar nu se ajunge la condamnări³. Nici încercarea lui Gună Vernescu, făcută în septembrie 1876, de a-l prezenta pe G. Sălceanu, moșierul vecin, ca „instigator al țăranilor spre a se folosi de munca lor” nu e luată în seamă⁴.

Faptul însă că țăranii folosesc violența ca să-și mențină pămînturile împotriva combinațiilor puse la cale *meșteșugit* de moșierul lacom ne lasă să întrevedem conștiința forței care se trezise în țăranii de la Smeieni.

O acțiune asemănătoare s-a desfășurat în satele Țurloiești și Valea Largă: 94 de foști clăcași pe moșia Sărulești-Cărătnău, delimitați departe de sat pe niște terenuri rîpoase și neproductive, după ce plîngerile adresate și Casei regale rămîn fără răspuns, în 1871 trec și-și delimitează singuri pogoanele pe vechile locuri avute în jurul satelor. Cercetările, anchetele și procesele durează pînă în 1875, țăranii declară în fața instanțelor că nu părăsesc pămîntul, și pînă la sfîrșit, rămîn cu el⁵. Insuși subprefectul recunoaște, de altfel, într-un raport că „e cu neputință a-i scoate pe țărani de pe aceste locuri”⁶.

De asemenea, cele întîmplate în comuna Padina vădesc existența unor conflicte mai vechi între clăcașii de pe moșia lui G. Bibescu și arendașul Oprișan Iorgulescu. Trei țărani (Ilie Țițeica, Stoica Bözogeanu și Ion Vasilescu) se plîng comisiei că au fost izgoniți pe nedrept de pe moșie de către arendaș încă din 1863, fiind socotiți „răzvrătitori și turburători între ceilalți locuitori”. Clăcașii petiționaseră prefecturii, Ministerului de Interne și acum cereau să li se redea „locuințele și pămînt după lege”. Comisia cercetează actele, strînge mărturii, dar nu trece peste concluziile anchetei subprefectului, care

¹ Arh. St. Buc. Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 149.

² Ibidem, f. 136. Pentru detaliile procesului, vezi *Dimitrie Gh. Ionescu, Mișcarea țăranilor de la Smeieni-Buzău din septembrie—octombrie 1873* în „Studii” an. XII, nr. 3, p. 163—167.

³ Arh. St. Buzău, Trib. jud. Buzău, dos. 2645/1873, f. 40.

⁴ Arh. St. Buc. Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 313.

⁵ Ibidem, Min. Agric., Delimitări, dos. 556/1864 f. 11,48,111.

⁶ Ibidem, Min. Interne, Comunale, pach. 281, dos. 1/1872, f. 279.

își însușise anterior acuzațiile, aprobînd îndepărtarea. Numai lui I. Vasilescu, ca mai puțin vinovat, i se înapoiază casa cu locul dimprejur¹.

Nu avem alte date privitoare la natura și la proporțiile conflictului de la Padina, care a dat mult de lucru autorităților, dar e sigur că n-a putut avea altă cauză decît abuzurile arendașului, pe care țărani ajung să nu le mai poată suporta. Clăcașii Țițeica și Bozoșgeanu, rămași fără locuințe și pămînt, sînt victime ale încercării lor de a înfrunta asuprirea.

•

Cercetările de mai sus, bazate pe materiale documentare din arhive, duc la următoarele concluzii.

Condițiile în care s-au efectuat lucrările de aplicare a legii rurale din 1864 în părțile Buzăului, fără să difere prea mult de cele ce s-au petrecut în restul țării, aduc totuși cîteva elemente noi.

— Plîngerile țăranilor clăcași din satele județului Buzău, procesele-verbale ale comisiilor de plasă, încheierile arbitrilor și ale hotărîrilor Curții de apel pun în lumină o gamă variată de procedee necinstite (izvorite din lăcomie, ipocrizie, cruzime chiar și minciuni), folosite de către moșieri și arendași pentru ca aplicarea legii rurale să le vatăme cît mai puțin interesele. Nici o notă de înțelegere nu se înregistrează pentru omul de alături, pentru țăranul sărac care muncește și produce.

— Clăcașii, nemaiputînd răbda nedreptatea și abuzurile, luptă cu hotărîre și izbutesc să reducă numărul celor excluși de la împroprietărire: în 1864, în județul Buzău, din 14 372 de clăcași trecuți pe tabelele A, numai 576, adică 4%, nu primesc pămînt. Și chiar dacă socotim fără pămînt și pe cei care au primit numai locuri de casă, procentul ridicîndu-se la 20%, tot rămîne mai redus decît în alte județe².

— Că țărănimea săracă nu cîștigă în suficientă măsură se explică prin limitele obiective impuse luptei sale de înseși prevederile legii, care, proporționînd suprafețele date în raport cu numărul vitelor de muncă, o diferențiază, fărîmițîndu-i eforturile în acțiuni izolate.

Lupta țărănimii dependente pentru pămînt și libertate nu a putut fi înăbușită în județul Buzău, și călcarea legii, nedreptățile și abuzurile comise, provoacă în întregul ținut o stare de nemulțumire și de agitație ce se transformă la Smeieni (în cîmp) și la Sărulești (în munte) în adevărate mișcări țărănești.

¹ Arh. St. Buc., Min. Agric. Ref. agr., 1864, mapa 378 bis, pl. Cîmpu, f. 169.

² Cf. I. D. Marin, *Evoluția situației țărănimii botoșănene între anii 1864—1907*, în *Studii și articole de istorie*, vol. III, București, 1961, p. 273.